

Вишневський Сергій Вацлавович,
завідувач відділення психологічного
забезпечення відділу кадрового забезпечення
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ КУРСАНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ТА НАВЧАЛЬНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальним проблемам адаптації молоді до нових умов життєдіяльності та взаємин у соціальній групі присвячені праці вітчизняних вчених (А. Андрєєва, О. Гончаров, В. Кікоть, О. Коkun, М. Лісіна, М. Левченко, О. Мороз, В. Петровський, В. Семиченко, Т. Середа, А. Фурман). Увага дослідників зосереджується на вивченні особистісних властивостей, які спричинюють процес дезадаптації студентів, курсантів молодших курсів. Під соціально-психологічною адаптацією більшість учених розуміють пристосування індивіда до нових умов соціального довкілля та його результат. Вагомим внеском у розвиток проблеми адаптації стали фундаментальні роботи таких учених, як Л.С. Виготський, О.Ф. Лазурський, В.І. Лебедєв, А.А. Налчаджян, Ж. Піаже, А.В. Петровський, Л.А. Петровська, Н.І. Сарквеладзе тощо.

Процес адаптації курсантів-першокурсників до ЗВО значною мірою визначає успішність діяльності й збереження фізичного та психологічного здоров'я молодшої людини. Під соціально-психологічною адаптацією більшість учених розуміють пристосування індивіда до нових умов соціального довкілля та його результат. Уміння адаптуватися за різних обставин характеризує процес становлення і розвитку особистості, її професійного зростання. Навчальна та службова діяльність курсантів-першокурсників ЗВО зі специфічними умовами навчання має свої особливості. До таких особливостей належить заступання на чергування, підвищена фізична підготовка, поводження зі зброєю, а для обраних командирів відповідальність за підлеглих. Усі ці особливості висувають підвищені вимоги до особистості курсанта.

Д.А. Андрєєва обґрунтовує поняття «адаптація студентів до умов ВНЗ» як процес вироблення оптимального стилю, режиму цілеспрямованого функціонування особистості в конкретних умовах, коли фізичні та духовні сили людини спрямовано на виконання нових навчальних і практичних завдань. Це, на думку науковця, досягається особистісною інтеріоризацією нових зовнішніх умов життєдіяльності, коли людина при цьому може набувати особистісних властивостей, а не лише пристосовується, «звикає» до умов предметної діяльності [1, с. 64].

Ознакою адаптації є здатність особистості до подальшого розвитку і змін: змінювати звички, формувати нові навички, розвивати нові уміння, які б допомагали в нових умовах [2, с. 104].

Адаптацію (лат. «adaptation» – пристосування) у широкому розумінні трактують як зміни, що супроводжують на рівні психічної регуляції процес активного пристосування індивіда до нових умов життєдіяльності [3, с. 86]. Вивчення особливостей соціально-психологічної адаптації курсантів-першокурсників ЗВО зі специфічними умовами навчання, є дуже актуальним напрямом у психології. Перед курсантами-першокурсниками стоїть низька умов щодо сформованості й розвитку в них певних якостей, серед яких психологічні особливості посідають головне місце.

Адаптаційному процесові курсантів-першокурсників сприяють продуманий і спланований розпорядок дня, допомога командирів, фахівців, психологів та згуртованість курсантського колективу. Курсанти ЗВО зі специфічними умовами навчання мають суворо регламентований розпорядок і перший рік навчання та несення служби знаходяться на казарменому становищі, що все ж таки ускладнює адаптацію, але вони краще реалізують свої адаптаційні резерви ніж студенти першокурсники.

У процесі психологічної адаптації курсантів-першокурсників спостерігається трансформація різних аспектів цілісної системи міжособистісних відносин у навчальному колективі, має місце процес зміни психологічного стереотипу поведінки, їхньої «Я концепції», що постає певним індикатором внутрішньоособистісної перебудови особистості. Адаптаційні ресурси курсантів, зазнають випробування у перші місяці навчання [4, с. 300.], коли відбувається засвоєння нового способу життя.

Важливо зазначити, що існують чотири етапи психологічної адаптації курсантів-першокурсників:

- підготовчий етап (професійне самовизначення абітурієнта, формування умінь і навичок для подолання труднощів першого періоду адаптації до навчання);

- орієнтувальний етап (засвоєння нормативних аспектів нового соціального середовища);

- пристосувальний (пристосування до особливостей та вимог навчально-службової діяльності, до мікроклімату навчальної курсантської групи);

- етап самооцінювання (самооцінка власного професійного вибору і поведінки у групі, етап активного становлення «Я-концепції»).

У навчальному процесі у ЗВО соціально-психологічна адаптація курсантів, включає приведення індивідуальної та групової поведінки у відповідність до пануючої в цій соціальній і професійній групі системи норм та цінностей [5, с. 30–40].

Дослідження адаптаційних можливостей курсантів-першокурсників показали, що вони повільно адаптуються до нових умов навчання та життя. Психологами ЗВО зі специфічними

умовами навчання запропоновані заходи для оптимізації адаптаційних можливостей курсантів:

- організація якісного інформаційно-методичного, матеріально-технічного забезпечення навчального процесу;

- розробка алгоритмів діяльності курсантів-першокурсників, що передбачає наявність пам'яток для курсантів-першокурсників, систематичні зустрічі з психологами, проведення адаптаційних тренінгових занять, індивідуальної та групової роботи курсантів-першокурсників з фахівцями;

- організація раціональних режимів праці та відпочинку;

- впровадження здоров'я зберігаючих освітніх технологій у навчальний процес закладів вищої освіти;

- емпатійне та доброзичливе відношення фахівців, деканів, викладачів ЗВО до курсантів-першокурсників, як до суб'єктів спільної навчальної діяльності;

- розробка тренінгових програм, пов'язаних із загальним особистісним та професійним розвитком і збереженням психосоматичного здоров'я курсантів.

Отже, враховуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що соціально-психологічна адаптація курсантів-першокурсників до умов навчально-службової діяльності під час навчання у ЗВО системи МВС України це досить складний процес. У цей період розвиваються адаптаційні здібності, закладаються основи ставлення особистості до своїх професійних обов'язків, активно здійснюється становлення життєвої позиції, відбувається входження особистості в професію.

Список використаних джерел

1. Андреева Д. А. О понятии адаптации / Д. А. Андреева // Человек и общество. Л., 1983. С. 64–67.

2. Бесчастний В. М. Робота з персоналом органів внутрішніх справ : [наук.-практ. посіб.] / Бесчастний В. М. Донецьк : ДЮОІ, 2005. 296 с.

3. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності: навч. посібник / В. А. Семиченко. – К.: Вища школа, 2004. 335 с.

4. Литвинова, Л. В. Причини психологічної дезадаптації студентів-першокурсників / Л. В. Литвинова // Проблеми загальної та педагогічної психології : Зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. К. : НЕВТЕС, 2000. Т. II. Ч. 6. С. 300–304.

5. Рудов, Б. А. Адаптація курсантів молодших курсів до навчання у вищому військовому навчальному закладі : дис. ... кандидата пед. наук / Рудов Б. А. Хмельницький, 2002. 202 с.